

Gustav Haber: Grundzüge der soldatischen Erziehung. Langensalza, Beltz, 1929, 141 l.

Szokatlan módon önvallomással kezdjük; tehát: már régóta nem forgattunk könyvet, amely ízlésünknek és a multban szerzett készségünknek, de — ami ennél jóval fontosabb — az idők jelének és a kor égető követelményeinek annyira megfelelt volna, mint ez a Hermann Nohl szerkesztette *Göttinger Studien zur Pädagogik* sorozatban megjelent tanulmány, amelyet szerzője sokatmondóan, de még többet sejtetően „egy háború-önkéntes nemzedék eseteinek és élőinek“ ajánl. Úgy hat ránk ez az írás, mint komoly hívó szózat, amely annak tudatára óhajt ébreszteni, hogy eleddig nem méltattuk eléggé azt a tényezőt, amely az embernevelést az igazi, az aktív nemzetnevelés szolgálatába szegődötteti és ma időszerűbb és sürgősebb, mint valaha; a katona nevelését teljes összhangba igyekszik hozni a polgár nevelésével és ezzel egy új, jobb, derekabb embertípus kisarjadását egyengetni. Igen, a németek nem csupán a bölcselek és költők, hanem egyben a katonák népe is.

Katonák, katonai és tanügyi írók körében már régóta vita tárgya, vajjon van-e külön „katonai pedagógia“. Mielőtt erre megfelelően, tisztázzuk a fogalmakat, mert könyvünk címe is magyarázatra szorul, amennyiben kettős értelme van. A „soldatische Erziehung“ jelenthet ugyanis a) *katonás* nevelést (militärische E.) és b) *katonák* nevelését, bár hozzáértők előtt nem szorul bizonyításra, hogy a kettő szervesen, mert fejlődésileg összefügg: az első legjobb előkészítője, megalapozója a másíknak. Szerzőnk az utóbbi értelemben tárgyalja a kérdést és csak könyve vége felé (127. l. f.) okolja meg, szerintünk kevésbé meggyőző módon, hogy miért mellőzte a katonai tényezőnek az ifjúság nevelésére kiható fontos problémáját, amely minket e helyen elsősorban érdekelne. Munkája azonban, minthogy mindenütt a dolgok mélyére igyekszik hatolni, így is telve tanulságokkal.

A katonai pedagógia (*Militärpädagogik, -erziehung*) jogosultságát annak az elgondolásnak alapján támaszthatjuk alá, hogy az általános pedagógia területén mintegy szigetet ölel fel, egy körülhatárolt társadalmi egységet, amely ugyan sajátos célokkal rendelkezik, de mind jobban közeledik a nép egészéhez és így az iskolánkívüli népművelésnek szerves részévé válik. Hogy a hadsereg egyben iskola, az életre előkészítő kemény iskola, magának az intézménynek előnyeivel és sebezhető oldalaival, azt utólag mindenki elismeri, aki ezt az iskolát akár mint önkéntes járta; de hatása már külsőleg is érvényesül mindazoknál, akik csak benne résztvettek, hiánya pedig a mai serdülő nemzedékben, amely alóla felszabadult. Amennyiben tehát egyéb fejlődési kategóriákra: kisgyermekekre, testileg, szellemileg vagy erkölcsileg fogyatékosokra (gyógyító pedagógia stb.) a külön pedagógia jogosultságát elismerjük, ez a katonaság, a hadsereg számára sem tagadható meg, mégpedig annál kevésbbé, mert itt olyan, nemzeti szempontból elsőrendű fontosságú tényezők lépnek homlokterbe, amelyeknek fejlesztésére és gyakorlására a többi iskolafajoknál vagy nem, vagy csak csekély mértékben nyílik alkalom. Ezek közül szerzőnk első helyen említi a bátorságot és vitézséget (*Mut und Tapferkeit*), a fegyelmet

és önfegyelmézést, a kötelességtudást és áldozatkészséget, a becsületet és önértetet. A történeti fejlődés során érdekes megfigyelni a katonai és a polgári nevelés egymásrahatását, mint igyekezett amaz zárkózottságát, exkluzivitását jó ideig megőrizni, majd bélyegét az utóbbira is rányomni, míg az újabb fejlődés a két irány közeledéséről tesz tanuságot, sőt a katonai nevelésnek arról a törekvéséről, amely az általános pedagógiának a polgári oktatásügyben bevált értékeit a maga számára igyekszik hasznosítani. Ebben a folyamatban szinte döntő szerep jut annak az úrnak áthidalására, amely abból származik, hogy a hadsereg a tömegekre, a nevelés az egyénekre veti a fősúlyt, amaz már félig kész felnőttekkel, az utóbbi még formálható kiskorúakkal foglalkozik. Szerzőnk ebbeli fejtegetéseit követve, csupán legfontosabb megállapításait közöljük, míg ő a különböző korok és népek katonai szabályzatai alapján részletesen és lépésről-lépésre halad. Külön fejezetben tárgyalja a fegyelmzés és bátorság iskolázását (*Disziplin- und Mutschulung*), miközben a tiszt: ne csak vezető, hanem nevelő is legyen. A katonai gyakorlatozás (*Exerzieren*) formál-pedagógiai jelentőségét abban látja, hogy nem az egyén gyakorol, hanem gyakoroltatik. Itt tárgyalja a mechanikus dresszúra kérdését, amelyet annak idejében (1883) János osztrák főherceg *Drill oder Erziehung* c. feltűnést keltett. röpirata bolygatott meg alaposan a vezető katonai körök rémületére és megbotránkozására. Általános testnevelési szempontból is förtéke tanulságosak a tornát illető fejtegetései, amelyek annak fokozatos térfglalásáról tanuskodnak a katonai szabályzatokban. Katonai szempontból nagyobb jelentőséget tulajdonít a sportnak, amely versenyteljesítményekre ösztönöz és a dríllt tréninggé alakítja át: „Krieg und Sport sind eng miteinander verbunden“ (104. l.). A szellemi kiképzésről elmélkedve; rámutat arra, hogy ezt a multban kevésbé méltányolták, jóllehet ez alapja és feltétele az erkölcsi tényezőknek (becsület, testületi szellem stb.) is. Eleinte csak az elemi ismereteket tanították s ezeket is csupán korlátolt terjedelemben. Az újabb törekvések a szellemi kiképzés kiszélesítésére irányulnak és már az állampolgári nevelést is befogadják, ami a *nemzeti* hadsereg kialakulásának csak javára lehet. Az engedelmisség és önállóság közt fennálló antinómiát a vak engedelmisségről a tudatos, megfontolt engedelmisségre való átmenettel kell enyhíteni. „A katonai nevelésnek az időtől független tényezői mint a férfias nevelés alkotórészei“ című zárófejezetben a szerző újból utal arra, hogy a katonai nevelésnek pedagógiai tartalmú értékei: a fegyelem és bátorság, minden háborús vonatkozástól eltekintve, értéket jelentenek az általános emberképzés számára is, mert erőt, aktivitást és uralmat biztosítanak a kulturális életben. Saját látásunk és belátásunk alapján a súlyos probléma lényegét ma is a két irány további közeledésének szükséges voltában látjuk; abban, hogy fejlődésüket az értékes elemek kölcsönös bekebelezése irányítsa, amelyekben mindegyik irány bővelkedik.

Ezzel kapcsolatban legyen szabad, már neveléstörténeti szempontból, egy több mint 40 év előtt megjelent rokon művecskémre utalni, amelyet a kőszegi cs. és kir. katonai alreáliskolában tiszt-tanári kétévi gyakorlatból

leszűrt tapasztalatok alapján írtam meg: *Összehasonlító aphorismák a katonai és polgári nevelés köréből* (megjelent a Ludovica Academia Közönyében és külön füzetben Légrádnál 1888, 70 l.). Ebben a tanulmányban ugyancsak kutattam a két irány közeledésének szükséges voltát, lehetőségeit és módozatait, amely utóbbiak közül azóta néhány valóra is vált. Forrásul a katonai pedagógiai irodalomnak több olyan kiváló munkáját is felhasználtam, amelyek Habernek rendkívüli szorgalommal és szakszerű csoportosítással összeállított, 9 lapra terjedő bibliográfiájából hiányoznak. Ilyenek: Heimbürg, Haymerle, Kinsky, Kuhn, W. Lange, Lefrén és Pechmann idevágó művei.

K. F.

Julius Wagner: Die Auswertung der Spezialkarte im erdkundlichen Unterricht. (8-r., VIII + 224 l.) R. Oldenburg kiadása. München und Berlin, 1929.

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium a közelmúltban az Állami Térképészet ajándékaként nagyszámú topografiai (helytelenül: katonai) térképet küldött szét. Ezzel kapcsolatban a legkülönbözőbb megjegyzések hangzottak el az iskolán kívül állók részéről. Pedig nem történt egyéb, mint hogy egy új segédeszköz kopogtatott be az iskolába. A külföldi, különösen a német középfokú oktatásban ugyanis a topografiai térkép már régebben bevonult nemcsak a földrajz, hanem más tárgyak tanításába is, mint segédeszköz. A földrajzban való nagymérvű alkalmazását három tényező átalakulása tette szükségessé. Megváltozott a földrajz tudományos tartalma. A régi, lexikális jellegű adathalmaz helyett csak azt tanítjuk, ami a tér része és vele valami okozati összefüggésbe hozható. A tartalom mellett más a módszer is. Szemléltetés és a tanulók önálló tevékenysége nélkül ma el sem tudjuk képzelni a földrajzoktatást. Végül különbözik a mai tanítás a régitől abban is, hogy kiinduló pontja a honismertetés, a szűkebb értelemben vett szülőföldismertetés. A címben jelzett könyvünk éppen azt akarja bizonyítani, hogy a változott helyzetben, az új körülmények között egyedüli segédeszközünk többé az iskolai atlasz már nem lehet. Helyet kér a topografiai térkép is. Mit kezdhetünk és mit tehetünk vele? Szerzőnk a munkakört a következő szelvényekre osztja: 1. A térképelek felismerése, kezdetleges térképolvasás. 2. A térképen feltüntetett távolságok és területek mérése. 3. Különféle számitások, pl. valamely hely abszolút és relatív magassága közötti különbség megállapítása, a folyók esésének meghatározása, valamely közigazgatási terület megoszlása művelési ágak szerint stb. 4. Grafikonok és keresztmetszetek készítése, tehát valamely völgy keresztmetszetének elkészítése oly módon, hogy feltüntetjük a lejtőn a növényvilág figyelembevételével a különböző tájképi jelleget. 5. Különféle térképnagyítások, esetleges kicsinyítések vagy egyes részek kiemelése. 6. A térképlapok alapján domborművű térképek, úgynevezett reliefek előállítása. 7. Valamely légifelvétellel való összehasonlítás. 8. A szűkebb értelemben vett szülőföldnek tüzetes megismerése fizikai és emberföldrajzi szempontból. 9. Ugyanez kiterjesztve a hazai föld egész területére. 10. Az általános földrajz keretébe tartozó ismeretek rendszeres csoportosítása valamely vidékre vonatkozólag. 11. Otthoni, önálló munkáknak szolgálhat vezérfonalul. 12. Kirán-